

ČASOVNA DIMENZIJA KRAJINSKOARHITEKTURNIH PROJEKTOV SKOZI PRAKSO VZDRŽEVANJA

—

IZKUŠNJE V SLOVENIJI

Irena Rozman Fattori, u.d.i.k.a
maj 2014

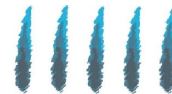

VSEBINA

Izhodišče

- Splošna definicija vzdrževanja objektov
- Posebnosti krajinsko-arhitekturnih ureditev in zahteve glede vzdrževanja
- Značilni problemi zaradi slabega vzdrževanja
- Vzdrževanje v fazi projektiranja
- Vzdrževanje v fazi projektiranja in izvedbe – praksa v Sloveniji
- Zakonske osnove
- Standardi
- Predlogi za spremembe

Zaključek

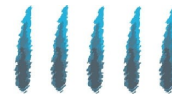
IZHODIŠČE

Vzdrževanje krajinsko - arhitekturnih ureditev ne sledi naporom vloženih v pripravo projektov.

Za vsako krajinsko - arhitekturno ureditev je značilen časovni razpon, v katerem pridobi svojo polno vrednost in uporabnost.

Za svoj trajni obstoj in dobrobit potrebuje zato redno in pravilno vzdrževanje.

SPLOŠNA DEFINICIJA VZDRŽEVANJA OBJEKTOV

V zakonu o graditvi objektov (ZGO -1), je vzdrževanje objekta definirano kot izvedba del, s katerimi se ohranja objekt v dobrem stanju in omogoča njegova uporaba, obsega pa redno vzdrževanje in vzdrževalna dela v javno korist.

Zahtevi za izdajo uporabnega dovoljenja je treba priložiti tudi navodilo za obratovanje in vzdrževanje (89. člen ZGO), da bo objekt ves čas svoje uporabe izpolnjeval bistvene zahteve.

Omenjene navedbe so zelo splošne in pri krajinsko arhitekturnih izvedbah zahtevajo dodatno razčlenitev in specifična pojasnila.

Vsi krajinsko arhitekturni objekti ne zapadejo zahtevam zakona o graditvi objektov (ne potrebujejo gradbenega dovoljenja), vsi pa potrebujejo začetno in redno vzdrževanje, ki zagotavljata, ustrezno izvedbo in uporabo načrtovane ureditve skladno z njenim namenom.

Z rednim vzdrževanjem objekta ohranjamo njegovo uporabno in sporočilno vrednost in se obnašamo kot skrbni gospodarji.

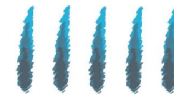

POSEBNOSTI KRAJINSKO-ARHITEKTURNIH UREDITEV IN ZAHTEVJE GLEDE VZDRŽEVANJA

Objekti krajinske arhitekture so javne in zasebne odprte površine, različnih velikosti in namena uporabe, ki jih urejamo kot kombinacijo grajenih elementov, vode, opreme in zasaditve. Od drugih objektov načrtovanja jih loči:

- časovna komponenta (rastline se ves čas spreminjajo in dosežejo optimalno velikost ali zaraščенost šele čez določen čas, s tem se spreminjata tudi estetska vrednost in uporabnost prostora).
- izpostavljenosti in odvisnost od naravnim elementov (hitrejša obraba grajenih elementov in opreme, pri zasaditvah problemi zaradi bolezni in škodljivcev, zakoni naravne sukcesije).
- večja možnost poškodb ali uničenja (naravne neprilike, vandalizem)
- redno, strokovno vzdrževanje od začetka izvedbe naprej (stalni vir financiranja).

Za razliko od arhitekturnih ali gradbenih ureditev, ki so popolne - najlepše takoj, ko so dela končana, pa krajinsko - arhitekturni projekti zares zaživijo šele skozi leta, zaradi česar so običajno tudi posebej atraktivni.

ZNAČILNI PROBLEMI, KOT POSLEDICA SLABEGA VZDRŽEVANJA

V ODNOSU DO AVTORJA:

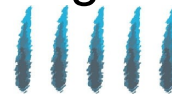
- Z neustreznimi posegi (dosaditve, nepravilno obrezovanje ali odstranjevanje rastlin, neustrezna zamenjava in vgrajevanje novih elementov, nova raba prostora) se lahko bistveno spremeni načrtovana zasnova – gre za poseg in razvrednotenje avtorskega dela.

V ODNOSU DO UPORABNIKOV

- Slabo vzdrževane in zanemarjene ureditve/območja postanejo neprivlačni, neustrezni ali nevarni za uporabnike. Lahko si jih prilastijo konfliktna družbene skupine, zaradi katerih je vzdrževanja še manj. Več je vandalizma.

V ODNOSU DO JAVNOSTI

- Skrajni odzivi javnosti, ko je treba, zaradi splošne varnosti, odstraniti slabo vzdrževana, preveč razrasla, odrasla drevesa. Občasni, lahko tudi dragi vzdrževalni posegi zaradi nujnih razmer (obrezovanje starih in poškodovanih dreves, zamenjava poškodovane opreme, tlakovanih površin, itd.). Vpliv naravne sukcesije in nenadzorovano širjenje agresivnih ali alergenih rastlin.

VZDRŽEVANJE V FAZI PROJEKTIRANJA

Vzdrževanje je za krajinsko-arhitekturne ureditve pomembno na različnih ravneh. Ker ga ne ocenjujemo samo skozi finančne učinke oziroma stroške, moramo o njem razmišljati že v fazi projektiranja in ga vključiti v projektne rešitve.

Z vzdrževanjem bo treba:

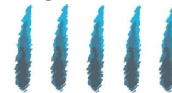
- ohranjati funkcionalnost predlagane ureditve
- ohranjati in nadgrajevati sporočilno vrednost in likovno zasnovano ureditve
- skrbeti za strokovno oskrbo posajenih rastlin in njihovo morebitno obnovo, nadomestitev ali odstranitev v primeru poškodb
- skrbeti za čim bolj učinkovito prilagajanje naravnim razmeram rastišča in optimalno porabo naravnih virov (problemi suše in zalivanja) ter varovati okolje (nadzor nad uporabo kemičnih zaščitnih sredstev in gnojil)

Celoten proces, od načrtovanja do izvedbe je razvrednoten, če ob uporabi ni poskrbljeno tudi za redno vzdrževanje vseh elementov ureditve.

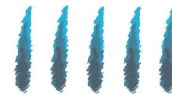
VZDRŽEVANJE V FAZI PROJEKTIRANJA IN IZVEDBE– PRAKSA V SLOVENIJI

- Izredni pritiski s strani investorjev že v začetnih fazah projektiranja; nova ureditev naj bo takšna, da bo vzdrževanja čim manj – kar vodi v poenostavljene rešitve oziroma omejuje projektanta na ponavljanje znanih ureditev. Investor v osnovi ne razume značilnosti krajinsko - arhitekturnih ureditev.
- Nerazumevanje s strani investitorja, da začetno večji vložek v kvalitetne materiale, opremo in rastline, dolgoročno pomeni cenejše vzdrževanje (npr. naravni kamen namesto– betonskih tlakov, pokrovna zasaditev namesto trate, izbor kvalitetnih sadik, itd.).
- Projektanti ne vztrajamo, da je načrt vzdrževanja obvezni sestavni del projektne dokumentacije, zato si obseg in način vzdrževanja lahko vsakdo predstavlja po svoje, kar vodi v nezadovoljstvo avtorjev zasnove in uporabnike prikrajša za kvalitetnejše doživljanje prostora.
- Investitor postavlja premajhne zahteve izvajalcem in dopušča spremembe v fazi gradnje (tudi brez vednosti avtorja načrta), da bi poenostavil vzdrževanje, kar vodi v spremembe, ki lahko bistveno spremenijo osnovni koncept ureditve.

VZDRŽEVANJU V FAZI PROJEKTIRANJA IN IZVEDBE– PRAKSA V SLOVENIJI

- Z vzdrževanjem se ukvarajo tudi strokovno neusposobljene osebe (na primer hišniki), ki ne poznajo posebnosti glede vzgoje rastlin.
- Nerazumevanje v projektu zapisanih rešitev, ker niso dovolj natančno opredeljene, kar vodi v napačno razlago načina vzdrževanja.
- Dejansko vzdrževanje je odvisno od lastnika - investitorja, njegovih finančnih zmožnosti, estetskih standardov in razumevanja posebnosti krajinsko-arhitekturnih ureditev. Pri objektih prestižnega namena (npr. Igrišča za golf) z zagotovljenim financiranjem ali pri tistih, kjer je varnost pri uporabi izjemno pomembna – sankcionirana (na primer otroška igrišča ob vrtcih), je vzdrževanje redno in korektno. Pri drugih pa opažamo vrsto pomankljivosti, ki dolgoročno prinašajo večje stroške, degradacijo prostora in škodijo ugledu stroke.
- Najbolje vzdrževane površine postajajo tiste, ki jih lahko najmanj uporabljamo (na primer ureditve krožnih križišč).

ZAKONSKE OSNOVE IN PRIPOROČILA

NA DRŽAVNEM NIVOJU

- **Zakon o graditvi objektov** (Ur.l. RS, št.102/2004) - vzdrževanje kot pojem, obvezno izpolnjevanje bistvenih zahtev
- **Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca** (Ur.l. RS, št.73/2000, v spremembi 47/2010 je dodana zahteva o vzdrževanju igral in igrišča - 8a.člen).
- **Varno otroško igrišče** (Ministrstvo za gospodarstvo RS, Tržni inšpektorat RS Zdravstveni inšpektorat RS; 2008 – prevod iz angleščine).Študija ki podrobneje definira vzdrževanje igral in igrišča, obvezna je uporaba v zvezi z zgornjim pravilnikom. V delu, ki obravnava zasaditev je premalo natančna in ni prilagojena dejanskim razmeram v Sloveniji.
- **Odredba o ukrepih za zatiranje škodljivih rastlin iz rodu Ambrosia** (Ur.l. RS, št.63/2010 – obvezno opazovanje in odstranitev rastlin na račun lastnika zemljišča)

ZAKONSKE OSNOVE IN PRIPOROČILA

LOKALNO

- **Pravilnik o načrtovanju, sajenju in negi lesnih rastlin na javnih površinah v mestni občini Maribor (2009) in Pravilnik o načrtovanju, sajenju in vzdrževanju trajnic na javnih površinah v mestni občini Maribor (2009).**
- Upravljalni načrt za mestni park (Mestna občina Murska Sobota, 2012)

INTERESNE SKUPINE

- Združenje vzdrževalcev golf igrišč Slovenije (poudarjena skrb za vzdrževanje tratnih površin in nadzorovano rabo fitofarmaceutskih sredstev)
- Združenje športnih centrov Slovenije (v svojem programu imajo izobraževanje za vzdrževanja in uporabo infrastrukture za šport in prosti čas).

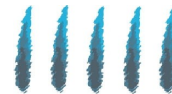
STROKOVNE PUBLIKACIJE

- **Mestno drevje** (Botanični vrt Univerze v Ljubljani 2011 – Zbirka priporočil in pravil za ravnanje z mestnim drevjem, v soavtorstvu s slovenskimi krajinskimi arhitekti)

STANDARDI

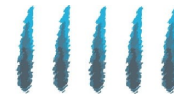
- SIST DIN 18915:2013 Uporaba rastlin pri urejanju zelenih površin –
Zemeljska dela
- -SIST DIN 18916:2013 Uporaba rastlin pri urejanju zelenih površin –
Rastline in saditvena dela
- -SIST DIN 18917:2013 Uporaba rastlin pri urejanju zelenih površin –
Trate in setvena dela
- -SIST DIN 18919:2013 Uporaba rastlin pri urejanju zelenih površin -
Začetno in redno vzdrževanje zelenih površin
- -SIST DIN 18920:2013 Uporaba rastlin pri urejanju zelenih površin –
Zaščita drevja, rastlinskih sestojev in nasadov pri gradbenih posegih

PREDLOGI ZA SPREMEBE

NA NIVOJU PROJEKTIRANJA

- Natančno in odgovorno projektiranje, z izvedbenimi detajli, ki upoštevajo - olajšajo vzdrževanje (dostopnost za vzdrževalce, prilagoditve za strojno vzdrževanje, uporaba naravnih virov – deževnica, itd.) Racionalne rešitve.
- Premišljen izbor rastlin, prilagojenih rastišču in namenu uporabe. Natančnost pri opisu posameznih sort. Natančno določanje kvalitete sadik.
- Izbor preizkušenih, trpežnih materialov in opreme, prilagojenih namenu uporabe (javni prostor, vandalizem, itd.).
- Upoštevanje veljavnih standardov in zakonodaje.
- Spremljanje izboljšav in novosti na tehničnem in vrtnarskem področju.
- Korektna komunikacija z investitorjem, priprava dobrega popisa in ocene stroškov.

PREDLOGI ZA SPREMEMBE

OB ZAKLJUČKU GRADNJE

- Ponovno uvesti prakso, da je prisotnost odgovornega projektanta krajinske arhitekture ob prevzemu objekta obvezna, da potrdi skladnosti izvedbe z načrtom – zahtevati popravke in zamenjave, če niso bili potrjeni med izvedbo.
- Izdelava elaborata vzdrževanja – kot priloga načrtu PZI, PID ali samostojno. V postavkah morajo biti zajeti vsi elementi ureditve (grajeni elementi, oprema, voda, zasaditev in drugo).

PREDLOGI ZA SPREMEMBE

DOLGOROČNO

- Izdelava dolgoročnega načrta vzdrževanja za vse posamezne elemente, z namenom ohraniti celovitost zasnove.
- Vodenje evidence vseh posegov v okviru rednega in izrednega vzdrževanja (nadzor nad uporabo fitofarmaceutskih sredstev) in sprememb zaradi drugih razlogov.
- Spremljanje dejanskih stroškov za vzdrževanje po posameznih postavkah (realna slika stroškov vzdrževanja, vodilo za druge ureditve).
- Izvedba sprememb v dogovoru z avtorji načrta.

ZAKLJUČEK

Prostor vedno dojemamo kot celoto, čeprav ga sestavljajo zelo različni elementi, zato moramo z enako skrbjo vzdrževati vse njegove sestavne dele. S tem ohranjamo njegovo vitalnost in uporabno vrednost.

Tako smo ga načrtovali, zato ga moramo tako tudi vzdrževati.

